

частка становить лише 0,8 %. У той же час обсяг паливної деревини доступної для використання є нижчою ніж та, що використовується. Так за даними ФАО світові запаси деревини складають 3,5 млрд. м³, з яких 48 % є сировинною деревиною, а 52 % – паливною [4], що свідчить про значні можливості розширення використання деревини як енергоресурсу.

У підсумку можемо сказати, що ситуація, яка склалась на сьогоднішній день в енергетичній і екологічній сферах потребують пошуку і використання екологічно безпечних, відновлюваних та високопродуктивних енергоресурсів. Саме таким ресурсом є деревина, яка дедалі ширше і ширше використовується в розвинутих країнах.

Література

1. Матвеев М.Е. Економічна доцільність створення плантацій швидкоростучих порід дерев з метою енергетичного використання// Наук. вісник УкрДЛТУ: Зб. наук.-техн. праць. – 1998, № 8. – С. 190-192.
2. Kaltschmitt, M., Weise, A., Erneuerbare Energieträger in Deutschland. – Springer-Verlag, 1993. – 248 s.
3. Jonas, A., Görtler, F., Schuster, K. – Energie aus Holz, 1994 – 96 s.
4. Fruwald, A., Wegener, G. Energiekreislauf Holz – ein Vorbild fuer die Zukunft.// Holzzentralblatt. – 1999/ – Nr.124. – S 1949/50,1956. .

УДК 37.015.6

Доц. О.М. Свінцов, канд. екон. наук –
Дрогобицький ДПУ ім. Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО РЕСУРСУ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Розглядаються особливості інвестиційної діяльності у сфері становлення і функціонування інтелектуального капіталу суспільства, який акумулюється і кристалізується у науково-дослідних центрах та освітньому комплексі та реалізується як інформаційно-інноваційний продукт. Визначаються кількісні та суб'єктивні фактори дохідності інвестицій в освіту та науково-дослідницьку діяльність.

Ключові слова: освітній комплекс, інформаційний ресурс, фонд освіти, освітній потенціал суспільства, інтелектуальний капітал, сумарна позитивна величина потоку витрат-доходів.

Doc. O.M. Syvntsov – Ivan Franko SPU of Drohobitch

The Investment Peculiarities Of the Informational-Energetic Society Development Resource

The peculiarities of the investment activity in the sphere of establishment and functioning of the intellectual capital, which is assimilated and chrystalysed in scientific-research centers and in the educational complex and which is realized as an information-innovatory product are discussed. The quantitative and subjective factors of the investment profitability us regards scientific-research activity are defined.

Keywords: educational complex, information recourse, educational fund, educational potential of society, intellectual capital, total positive quantity of the income expenditure current.

Сучасна цивілізація (мається на увазі, перш за все, англосаксонська океанічна та західноєвропейська континентальна субцивілізації) характеризу-

ються такими еволюційними ознаками як: по-перше, вихід на новий рівень технологій, що здатний змінювати біосоціальну природу людини (генна інженерія, клонування тощо); по-друге, інституціоналізація глобального інформаційного простору, що забезпечує вільний доступ кожного індивіда до нагромадженого обсягу інформації; по-третє, зростання ролі знань в економіці. Вчені стверджують, що відбувається перехід до якісно нового типу економіки – економіки, котра базується на знаннях. Виникають нові терміни, такі як інформаційне суспільство, економіка знань. Постіндустріальна економіка розвивається за інноваційним принципом, де інформаційно-енергетичний ресурс розвитку є визначальним при формуванні мети і доборі раціональних рішень для досягнення цієї мети, а інформаційно-інтелектуальний продукт – знання – є постійний актуально-попитовий товар для суб'єктів економічного життя країни та цивілізації загалом. Тобто, основним фактором приросту суспільного багатства у сучасному інформаційному постіндустріальному суспільстві є збільшення нагромадженого обсягу знань. Засвоєння знань людиною, що призводить до зростання людського капіталу, відбувається переважно в освітньому комплексі. Освітній комплекс країни виконує ряд важливих функцій: забезпечує різні галузі економіки кваліфікованими кадрами, створює нові технології, проводить наукові дослідження, зрештою, зобов'язує і дисциплінує людей в їх господарській діяльності. Результатом діяльності освітнього комплексу є новий обсяг знань – додатковий продукт економіки знань – у цьому, власне, і полягає соціально-економічна сутність освітнього комплексу у постіндустріальному суспільстві. Освітній комплекс можна розуміти як соціальний інститут, що зумовлює становлення і розвиток інформаційно-енергетичного ресурсу країни. Інформаційний ресурс – це сукупність інформації і засобів її обробки, котрими володіє суспільство і держава. Інформація як ресурс має тенденцію самозростання – у цьому проявляється її суспільна цінність. Перетворення інформації в знання, її якісна переробка відбувається внаслідок наукових досліджень та освітньої діяльності. Від освітньої діяльності, в першу чергу, залежить сума нагромаджуваних знань, навичок і досвіду, тобто, освітній потенціал суспільства.

Освіта розглядається як форма інвестицій у людський капітал. Освітня діяльність має ту особливість, що вона є сферою духовного виробництва і важко піддається вираженню в економічних показниках, тобто, неможливо визначити обсяг знань і навичок конкретної людини, а тим більше, встановити, чи вони є результатом освіти, природних здібностей чи генетичної спадковості. Це значно утруднює визначення вартісної оцінки нагромаджених робочою силою знань, навичок і досвіду. Такі оцінки завжди будуть приблизні. Кількісно, звичайно, можна визначити нагромаджені затрати суспільства на навчання, підвищення кваліфікації та перепідготовку сукупної робочої сили. В економічній теорії та практиці застосування існує показник, який характеризує кількість людино-років освіти і виражається у вартісній формі, що відображає народногосподарські затрати на навчання наявної робочої сили. Цей показник у сучасній економічній теорії дефініціюється як "фонд освіти". Фонд освіти, за визначенням І. Каленюка [7], є тією частиною освітнього потенціалу, яка вира-

жає суму фінансових ресурсів, затрачених суспільством на освіту. Тобто, фонд освіти є, перш за все, фінансовою категорією, котра є складовою, а не тотожністю такої економічної категорії як "освітній потенціал" [7]. Освітній потенціал суспільства є умовою і висхідною точкою інтелектуального капіталу суспільства. Інтелектуальний капітал містить в собі два компоненти: людський капітал (досвід, знання, навички, здібності співробітників, а також їх культура та моральні цінності) та структурний капітал (патенти, ліцензії, торгові марки, організаційна структура, бази даних, електронні мережі і т.п.) [7]. Інтелектуальний капітал у сучасних умовах визначає якість і перспективи розвитку соціально-психологічного потенціалу суспільства, що реалізується в інформаційно-енергетичному мікропроцесуальному циклі праці [4]. Саме інтелектуальний капітал формує межі інформаційно-цільової діяльності і надає обрисів економічній структурі суспільства: ідентифікує тип економічної системи, напрям і характер еволюції інституцій, способи та інтенсивність трансформації речовинно-енергетичних ресурсів, зрештою, культуру і духовність тієї чи іншої спільноти, що виражається у пріоритетності системи соціальних цінностей і наповнює змістом поняття "цивілізація". Інтелектуальний капітал проявляє себе у продуктах інтелектуальної діяльності людей, а це вимагає інституційного забезпечення: усталеності правил гри, безпеки і гарантій, тенденцій уніфікації відносин, безперешкодності привласнення позитивного вартісного результату – квазіренти, гонорару, премії, процента, прибутку і т.п.

Можемо підсумувати, що ключовою умовою розвитку постіндустріальних економічних систем західних океанічно-атлантичної та континентальної субцивілізацій виступає так званий інформаційно-інтелектуально-інноваційний ресурс розвитку [4], який в економічних відносинах проявляється як інтелектуальний капітал [7], що, в свою чергу, залежить від освітнього потенціалу країни, а освітній потенціал – сукупність наявних засобів, можливостей суспільства у будь-якій сфері діяльності – перш за все, залежить від фонду освіти. Величина фонду, тобто сума фінансових ресурсів, виділених на освіту, визначається інвестиційною політикою країни.

Будь-яка інвестиція – це акт цільовий, спонукуваний перспективою очікування доходу. Інтелектуальні інвестиції – це, перш за все, очікування віддачі від впровадження інновацій. Але умовою інвестиційної діяльності є наявність інституту власності – системи людських відносин з приводу відчуження-привласнення прав і обов'язків. Перефразовуючи відомого філософа, можна сказати: інвестувати – це обтяжувати себе фатальним примусом користуватися свободою [9, с.40]. Проблема залучення інвесторів – це проблема кисню для легень кожної національної економічної системи. Кожен інвестор "купує" інтелектуальні товари (в першу чергу, інноваційні продукти, "ноу-хау") з метою їх подальшого використання у підприємницькій діяльності з надією отримувати у майбутньому прибутки. Інвестиції в інтелектуальну сферу реалізуються через:

- придбання виключних прав на використання патентів, ліцензій на винаходи, промислових зразків, товарних знаків тощо;

- придбання інформаційних послуг через найм різного роду спеціалістів – вчених і практиків за контрактом або у вигляді разового придбання інформаційних послуг, консультування, експертизи, рекомендації;
- придбання науково-технічної продукції, тобто інтелектуальних товарів у матеріальній формі: проектної документації, програм, методик, "ноу-хау", – ці товари можуть бути у формі друкованої продукції, програмного забезпечення для комп'ютерів;
- вкладання в людський капітал, тобто витрати на освіту, підготовку та перепідготовку кадрів тощо [8].

Фінансування інтелектуальних інвестицій здійснюється за рахунок трьох джерел:

- бюджетних асигнувань і коштів державних підприємств;
- приватно-підприємницького капіталу;
- спонсорських коштів, благодійних субсидій фірм або приватних осіб.

Як бачимо, є два суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють інтелектуальні інвестиції – держава і приватний капітал. Інвестиційна діяльність держави і приватного підприємництва має свої особливості. Ці особливості більш виразно простежуються у перехідних економіках. Якщо на Заході крупний корпоративний капітал нарівних із державою інвестує наукові дослідження, масштабні інноваційно-технологічні експерименти із величезними фінансовими витратами, то приватний капітал країн Східної Європи орієнтується на виробництво таких товарів і послуг, які у максимально стислий термін дають дохід із ставкою, не нижчою від середньої у промисловості. В Україні інвестиції більше поширення отримали у галузі освіти ніж у науково-дослідній діяльності. Недержавні комерційні структури стоять осторонь фінансування науково-технічних розробок, зокрема фундаментального характеру. Істотне зниження спонукальних мотивів до інвестування у сферу інтелектуальної праці призводить до розвитку у ній негативних процесів. Скорочення пропозиції на інтелектуальні послуги на вітчизняному ринку переміщує останні за кордон. Згідно з статистичними даними, кожен четвертий винахідник України реєструє свою раціоналізацію в Росії [1, 2, 4]. Ще в грудні 1993 р. Верховною Радою України був прийнятий Закон "Про охорону прав на винаходи та корисні моделі". Цей Закон закріплює права винахідників та юридично оформлює їх відносини з роботодавцями. На думку багатьох науковців, у Законі не враховано і не розроблено механізму стимулювання суб'єктів ринку науково-технічної продукції до використання винаходів [4, 5, 7]. О. Скаленко наголошує, що необхідно переглянути Закон України "Про власність", в якому право власності на результати інтелектуальної праці необхідно вважати базовими, а на майно – похідними, другорядними [4, с.167]. "Приватною власністю людини, – продовжує О. Скаленко, – в абсолютному розумінні можуть бути лише результати творчої інтелектуалізованої праці, які принципово не можуть бути відчужені від особистостей-авторів за своєю генетичною сутністю" [4, с.169]. Загалом, молоде українське підприємництво, в силу обставин соціального часу, омине науково-дослідні центри через вагому властивість інноваційних процесів – інноваційний ризик, який в разі негативної апробації загрожує скороченням дохідності, збуту та обсягу продукції.

Щодо впровадження у людський капітал, то в Україні, як і в розвинутих країнах світу, одночасно із безкоштовною державною освітою можна здобути приватну освіту, причому приватні інвестиції в галузі освіти в Україні набрали більшого поширення, ніж інтелектуальні інвестиції у науково-дослідну діяльність. Ця тенденція полягає в тому, що інвестиції в освіту безпосередньо формують людський капітал – найперспективніший, стратегічний ресурс розвитку кожної країни. Результати досліджень, здійснених в останні роки у 30 країнах світу фахівцями Світового банку під егідою ЮНЕСКО, показали, що третина приросту ВВП у цих країнах забезпечується інвестиціями у сферу освіти, рентабельність якої на різних ступенях навчання становить від 12 до 24 % [6]. У сучасних умовах у розвинутих країнах світу рівень доходів кожного зайнятого напряму залежить від рівня здобутих ним знань у системі національної освіти. Це пов'язано із процесами поглиблення інтелектуалізації праці на всіх ланках виробничого процесу в усіх галузях будь-якої розвиненої економічної системи. Тобто, ефективність виробництва прямо пропорційна розвитку освіти, залежить від підвищення освітнього рівня населення. Знання, здобуті у ВЗО, кристалізовані у відповідних документах, передовсім у дипломі про закінчення певного вузу, на ринку трудових ресурсів стають чи не найвагомішим спонукальним фактором вибору для покупця-роботодавця. Однак, поруч із перспективою отримання престижної, високооплачуваної роботи, здобувач освітніх послуг стає перед суто індивідуально-економічною проблемою окупності і дохідності інвестицій в освіту. Адже для студента, скажімо, існують так звані витрати не одержаних, втрачених за роки навчання доходів. Крім того, випускник вузу, часто-густо, на початках своєї кар'єри має невисокі доходи, інколи нижчі, ніж працівники із середньою освітою, але із багаторічним стажем. Але тут спрацьовує фактор часу – при оцінці витрат і надбав, пов'язаних з одержанням освіти, грошові доходи дипломованого фахівця збільшуються із віком. Одним із джерел фінансування освіти у розвинутих країнах та все частіше і у країнах перехідних та девелопментних, для індивіда виступає банківська позика. Оскільки процент приростає з часом, то доцільно порівнювати норму дохідності інвестицій в освіту зі ставкою процента за депозитами, державними цінними паперами тощо. Для приведення витрат на освіту та майбутніх доходів до єдиного моменту часу використовується норма дисконту R , при визначенні якої орієнтуються на ставку процента. Інвестиційну віддачу від затрат на вищу освіту В. Мортиков [10] визначає за розрахунком дисконтованого потоку витрат-доходів (PV) із 17 до 60 років індивіда, що вирішив одержати вищу освіту (тоді трудова кар'єра починається у 22 роки). Він використовує формулу:

$$PV = - \sum_{t=17}^{59} \frac{Y_t^B - C_t}{(1+R)^{t-17}}, \quad (1)$$

де: R – норма дисконту; C_t – прямі витрати за час навчання; Y_t^B – заробітки дипломованого фахівця після закінчення вузу; $t=17...59$ – індекси, що визначають вік людини.

В. Мортиков також визначає сумарну позитивну величину для потоку доходів від 17 до 60 років для фахівця із середньою освітою:

$$PV = \sum_{t=17}^{59} \frac{Y_t^{cp}}{(1+R)^{t-17}}, \quad (2)$$

де Y_t^{cp} – заробітки фахівця із середньою освітою від 17 до 60 років.

Після того В. Мортиков віднімає від потоку видатків-доходів фахівця з вищою освітою доходи фахівця із середньою освітою:

$$\sum_{t=17}^{59} \frac{Y_t^B - C_t}{(1+R)^{t-17}} - \sum_{t=17}^{59} \frac{Y_t^{cp}}{(1+R)^{t-17}} \quad (3)$$

Одержана позитивна різниця ділиться на кількість років трудового життя випускника вузу та зіставляється з прямими витратами на одержання вищої освіти – так вираховується дохідність інвестицій у вищу освіту [10, с.36]. Згаданий автор подає ще й інший шлях визначення вигідності інвестування у вищу освіту – підрахунок внутрішньої норми інвестиційної дохідності та порівняння її з ринковою ставкою процента: якщо норма інвестиційної дохідності вища або дорівнює ставці процента – інвестиція в освіту виправдана.

Для наближення схеми своїх розрахунків до реальної практики В. Мортиков включає ще дві умови:

- 1-а умова – вводить у формулу сумарної позитивної величини потоку витрат-доходів фахівця з вищою освітою величину не одержаних за роки навчання трудових доходів (Z_t):

$$PV = \sum_{t=17}^{59} \frac{Y_t^B - C_t - Z_t}{(1+R)^{t-17}};$$

- 2-а умова – пропонує враховувати коливання норми дисконту, витрат на освіту, трудових доходів під впливом інфляційного фактора.

І все-таки, незважаючи на логіко-раціоналістичну сторону проблеми, особа інвестує в освіту, щоб набути високооплачуваної професії, знань, стати висококонкурентним претендентом на престижне робоче місце. Здобута освіта дає відчуття стабільності професійного становища, теоретична база дає арсенал оперативного добору засобів для досягнення виробничих цілей, пристосування до нових умов діяльності, що особливо актуально. Відомо, що на початку XX ст. знань, отриманих людиною в результаті закінчення ВЗО, вистачало на все життя, у середині XX ст. – на півжиття, а в нинішніх умовах – на 5-10 років. А це зумовлює необхідність постійного інформаційного самовдосконалення через швидкість морального старіння знань фахівців.

Ринкові перетворення в Україні, зокрема посилення конкуренції, змушує громадян звертати увагу на необхідність здобуття освіти. Найпомітнішою тенденцією пристосування суспільства до умов ринкового режиму співіснування є значне розширення підготовки у ВЗО країни економістів (зокрема, з менеджменту, банківської справи та ін.), правників і соціологів. Це автоматично піднімає проблему оплати навчання, де одним із напрямків є банківський

кредит. Накінці 90-х років XX ст. депозитні ставки для фізичних осіб коливалися в Україні від 4 % до 27 % річних залежно від суми, терміну депозиту, банку, тобто середня норма дохідності становила 10-15 % [10, с.37]. Державне кредитування вищої освіти в Україні було запроваджено у 2001 році, однак через бюрократизацію вітчизняного чиновництва, виділені із держбюджету кошти не дійшли до адресата. Вузи змушені були таких студентів-"кредитників" у кращому випадку переводити на бюджетну форму навчання, в гіршому – відраховувати. 16 червня 2003 року уряд прийняв постанову № 916, якою затверджено новий "Порядок надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти". Із держбюджету було виділено 15 млн. грн. Кредит видаватиметься на 15 років під 3 % річних. Рішення, кому надавати кредит, прийматимуть ректори ВЗО. Кредит надається лише раз за однією спеціальністю для здобуття рівня від молодшого спеціаліста до магістра. Повернення кредиту обов'язкове після 12-го місяця після закінчення навчання.

Можемо відмітити позитивні зрушення в суспільній свідомості як українського соціуму, так і держави. Суспільство розуміє ключову роль освітнього комплексу у формуванні конкурентоспроможного трудового ресурсу, що дасть відчуття безпеки і стабільності. А держава, в свою чергу, докладає зусиль для становлення інтелектуальної основи соціально-економічного розвитку, інтелектуально-інноваційного ресурсу українського суспільства – глибинної основи побудови структури та початково-спонукальної, активнотворчої сили ефективного соціально-економічного процесу [4, с. 390].

Література

1. Удовик С.Л. Глобализация: семиотические подходы. – М.: Рефл-бук, – К.: Ваклер, 2002. – 480 с.
2. Дергачев В.А. Геоэкономика (Современная геополитика). – К.: ВИРА-Р, 2002. – 512 с.
3. Норт, Даглас. Институції, інституційна зміна і функціонування економіки. – К.: Основи, 2000. – 198 с.
4. Скаленко О. Глобальні резерви поступу. – К.: Основи, 2000. – 394 с.
5. Філіпенко А.С. Цивілізаційні виміри економічного розвитку. – К.: Знання України, 2002. – 190 с.
6. Патора Р. Ринок освіти в системі кадрового забезпечення стратегічного розвитку країни. – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2002. – 338 с.
7. Каленюк І.С. Освіта в економічному вимірі: потенціал та механізм розвитку. К.: ТОВ "Кадрі", 2001. – 326 с.
8. Пересада А.А. Основы инвестиционной деятельности. – К., 1996.
9. Ортега – і – Гасет. Вибрані твори. – К.: Основи, 1994. – 420 с.
10. Мортников В.В. Окупність і дохідність інвестицій в освіту// Фінанси України. – 1998, № 5. – С. 34-41.

УДК 330.14

Инж. Ю.І. Турянський – Львівська КА

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТА ТИПОЛОГІЗАЦІЯ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ

Окреслюються інтерпретації лібералізації як специфічного економічного процесу та окремої продуктивної сили суспільства. Здійснена типологізація економічних систем за ступенем їх лібералізації та виокремлені масштабні (метрологічні) типи лібералізації економічних систем.

Eng. Yu.I. Turyanskiy – Commercial Academy of L'viv

Interpretation and typologization of the liberalization processes in economics

In this stage analyzes interpretations of the liberalization as the specific economical process and separate productive power of society. The author realizes typologization of economical systems for the degree of their liberalization and separate standard (metrological) types liberalization of economical systems.

Functional types of capital as the material basis of capitalization of transitive economic systems are being analyzed. General characteristics of material (human) and financial capital is being given. The structure of all functional types of capital are being clearers out.

Аналіз наукової літератури дає підстави окреслити, принаймні, три інтерпретації лібералізації як специфічного економічного процесу, як окремої продуктивної сили суспільства. Дамо конспективний аналіз кожної із них.

Інтерпретація 1. Вона є характерною для *марксистської* економічної літератури і її суть полягає в тому, що лібералізація *негативно* впливає на результативність функціонування економічних систем [1-15]. Така точка зору чи така оцінка лібералізаційних процесів не є безпідставною, за певних умов вона має сенс.

Інтерпретація 2. У ліберальній чи ліберально-консервативній економічній літературі, тобто у класичній чи сучасній неокласичній гілці розвитку економічної теорії лібералізація оцінюється як такий економічний процес, який лише, чи у кращому випадку в основному *позитивно* впливає на економічний розвиток, продуктивність тієї чи іншої господарської системи [16-24].

Ліберальна оцінка є адекватною за певних умов. По-перше, в такому коридорі часу, в якому позитивні ефекти лібералізації ще перевищують за своєю величиною її негативні ефекти, тобто, як ми вже вище зазначили, "до" точки так званої лібералізаційної рівноваги економічної системи. По-друге, за недостатнього розвитку лібералізаційних процесів, тобто за таких їх масштабів, коли негативні її ефекти є ще незначними, а позитивні їх явно чи в якоюсь мірою перевищують. По-третє, такий позитивний вплив лібералізації на господарські системи може бути і тоді, коли вона оцінюється дослідником з позицій її соціальної чи духовної цінності.

Інтерпретація 3. У сучасній кейнсіанській політичній економії, а також деякою мірою у соціал-демократичній чи соціалістичній літературі пануючою є та точка зору, що лібералізація впливає на економічний розвиток як позитивно, так і негативно [25-28].

Ця точка зору на характер впливу лібералізації на продуктивність функціонування економічних систем є, на нашу думку, найбільш вираженою і поміркованою, вона одночасно і найадекватніше відповідає реальному характеру її впливу на економічний розвиток. Щоправда, вона також володіє рядом недоліків. І, що є дуже важливим і парадоксальним, на перший погляд – центристська оцінка лібералізації володіє тими ж недоліками (щоправда, менш значними), що і дві попередні, розглянуті нами вище.

У цьому контексті значне теоретико-методологічне значення для подальшого дослідження проблем лібералізації економічних систем має здійснення типологізації лібералізації чи лібералізаційних процесів. На осно-